

Αντωνυμίες ονομάζονται οι κλιτές λέξεις που χρησιμοποιούνται στο λόγο αντί των ονομάτων (ουσιαστικών ή επιθέτων).

Τα είδη των αντωνυμιών είναι:

1. προσωπικές,
2. δεικτικές,
3. οριστική ή επαναληπτική,
4. κτητικές
5. αυτοπαθητικές,
6. αλληλοπαθητική,
7. ερωτηματικές,
8. αόριστες,
9. αναφορικές.

1. Προσωπικές αντωνυμίες

Προσωπικές λέγονται οι αντωνυμίες που φανερώνουν τα τρία πρόσωπα του λόγου.

α) πρόσωπο: ἐγώ

β) πρόσωπο: σὺ

γ) πρόσωπο: αὐτός, ἐκεῖνος, ὅδε κ.λπ.

Οι προσωπικές αντωνυμίες κλίνονται με τον ακόλουθο τρόπο:

	Ενικός αριθμός			Πληθυντικός αριθμός		
	α' πρόσωπο	β' πρόσωπο	γ' πρόσωπο	α' πρόσωπο	β' πρόσωπο	γ' πρόσωπο
Ονομαστική	ἐγώ	σὺ	-	ἡμεῖς	ὕμεῖς	(σφεῖς)
Γενική	ἐμοῦ, μου	σοῦ, σου	(οὔ)	ἡμῶν	ὕμῶν	(σφῶν)
Δοτική	ἐμοί, μοι	σοί, σοι	οἷ, οί	ἡμῖν	ὕμῖν	σφίσι(ν)
Αιτιατική	ἐμέ, με	σέ, σε	(ἐ)	ἡμᾶς	ὕμᾶς	(σφᾶς)

2. Δεικτικές αντωνυμίες

Δεικτικές ονομάζονται οι αντωνυμίες που χρησιμοποιούνται για να δείξουν κάτι αισθητό ή νοητό. Αυτές είναι οι εξής:

1. οὗτος, αὕτη, τοῦτο,
2. ἐκεῖνος, ἐκείνη, ἐκεῖνο,
3. ὅδε, ἥδε, τόδε (= αὐτός εδώ, αὐτός δα,ο εξής),
4. τοιόσδε, τοιάδε, τοιόνδε ή τοιοῦτος, τοιαύτη, τοιοῦτο(ν) (= τέτοιος),
5. τηλικόσδε, τηλικήδε, τηλικόνδε ή τηλικοῦτος, τηλικαύτη, τηλικοῦτο(ν) (= τόσο μεγάλος),

Η αντωνυμία οὗτος, αὕτη, τοῦτο κλίνεται με τον ακόλουθο τρόπο:

	Ενικός αριθμός			Πληθυντικός αριθμός		
Ονομαστική	οὗτος	αὕτη	τοῦτο	οὗτοι	αὗται	ταῦτα
Γενική	τούτου	ταύτης	τούτου	τούτων	τούτων	τούτων
Δοτική	τούτῳ	ταύτῃ	τούτῳ	τούτοις	ταύταις	τούτοις
Αιτιατική	τοῦτον	ταύτην	τοῦτο	τούτους	ταύτας	ταῦτα
Κλητική	(ὦ) οὗτος	(ὦ) αὕτη	-	-	-	-

Παρατηρήσεις:

1. Μόνο η δεικτική αντωνυμία οὗτος, αὕτη, τοῦτο σχηματίζει κλητική στο αρσενικό και στο θηλυκό γένος του ενικού αριθμού.
2. Η αντωνυμία ἐκεῖνος, ἐκείνη, ἐκεῖνο κλίνεται ως τρικατάληκτο επίθετο της β' κλίσης
3. Το ουδέτερο των δεικτικών αντωνυμιών οὗτος, αὕτη, τοῦτο, ἐκεῖνος, ἐκείνη, ἐκεῖνο και ὅδε, ἥδε, τόδε δεν έχει ν.

Η αντωνυμία ὅδε, ἥδε, τόδε κλίνεται με τον ακόλουθο τρόπο:

	Ενικός αριθμός			Πληθυντικός αριθμός		
Ονομαστική	ὅδε	ἥδε	τόδε	οἶδε	αἶδε	τάδε
Γενική	τοῦδε	τῆσδε	τοῦδε	τῶνδε	τῶνδε	τῶνδε
Δοτική	τῷδε	τῇδε	τῷδε	τοῖσδε	ταῖσδε	τοῖσδε
Αιτιατική	τόνδε	τήνδε	τόδε	τούσδε	τάσδε	τάδε

Παρατήρηση:

Η αντωνυμία *ὁδε, ἥδε, τόδε* σχηματίστηκε από το άρθρο *ὁ, ἡ, τὸ* μαζί με το εγκλιτικό δεικτικό μόριο *δὲ* στο τέλος του. Κλίνεται ὡς το άρθρο και οι άτονοι τύποι του παίρνουν τον τόνο του μορίου *δέ*.

3. Οριστική ή επαναληπτική αντωνυμία

Οριστική ή επαναληπτική αντωνυμία είναι η αντωνυμία *αὐτός, αὐτή, αὐτό*.

Οριστική είναι, όταν χρησιμεύει για να ορίσει κάτι, να το ξεχωρίσει από τα άλλα και απαντά σε όλες τις πτώσεις.

π.χ.

Μετὰ δὲ ταῦτα γενομένης τῆς ὕστερον στρατείας, ἦν αὐτὸς (=αὐτός ο ἴδιος ὁχι ἄλλος)Ξέρξης ἡγαγεν.

Επαναληπτική είναι μόνο στις πλάγιες πτώσεις, όταν χρησιμεύει για να επαναλάβει κάτι για το οποίο έγινε λόγος προωύτερα

π.χ.

Κῦρον δὲ μεταπέμπεται ἀπὸ τῆς ἀρχῆς, ἧς αὐτὸν (=δηλ. Κῦρον) σατράπην ἐποίησε καὶ στρατηγὸν δὲ αὐτὸν ἀπέδειξε πάντων.

Η αντωνυμία *αὐτός, αὐτή, αὐτό* κλίνεται σαν τρικατάληκτο επίθετο της β' κλίσης σε -ος, -η, -ον, χωρίς όμως το τελικό ν στο ουδέτερο του ενικού: *αὐτός, αὐτή, αὐτό* (γεν. *αὐτοῦ, αὐτῆς, αὐτοῦ*) κ.λπ.

Η αντωνυμία *αὐτός*, όταν εκφέρεται μαζί με το άρθρο, σημαίνει ταυτότητα (*ὁ αὐτὸς = ο ἴδιος*)

π.χ.

Τὴν γοῦν Ἀττικὴν ἐκ τοῦ ἐπὶ πλεῖστον διὰ τὸ λεπτόγεων ἀστασίαστον οὖσαν ἄνθρωποι ὥκουν οἱ αὐτοὶ αἰεί.(οι ἴδιοι πάντοτε)

4. Κτητικές αντωνυμίες

Κτητικές ονομάζονται οι αντωνυμίες που φανερώνουν σε ποιον ανήκει κάτι, δηλαδή ορίζουν κτήτορα.

Σχηματίζονται από τα θέματα των προσωπικών αντωνυμιών και έχουν αντιστοίχως τρία πρόσωπα:

Α' για ένα κτήτορα

α' πρόσωπο: *ἐμός, ἐμή, ἐμόν* (= δικός μου, δική μου, δικό μου),

β' πρόσωπο: σός, σή, σὸν (= δικός σου, δική σου, δικό σου),
γ' πρόσωπο: έός, έή, έὸν (= δικός του, δική του, δικό του).

Β' για πολλούς κτήτορες

α' πρόσωπο: ήμέτερος, ήμετέρα, ήμέτερον (= δικός μας, δική μας, δικό μας),

β' πρόσωπο: ύμέτερος, ύμετέρα, ύμέτερον (= δικός σας, δική σας, δικό σας),

γ' πρόσωπο: σφέτερος, σφετέρα, σφέτερον (= δικός τους, δική τους, δικό τους).

Παρατήρηση:

Οι κτητικές αντωνυμίες κλίνονται όπως τα τρικατάληκτα επίθετα της β' κλίσης σε -ος, -η, -ον και -ος, -α, -ον. Π.χ. έμός, έμή, έμὸν (όπως σοφός, σοφή, σοφόν) και ήμέτερος, ήμετέρα, ήμέτερον (όπως δίκαιος, δικαία, δίκαιον).

5. Αυτοπαθητικές αντωνυμίες

Αυτοπαθητικές ονομάζονται οι αντωνυμίες που φανερώνουν ότι το ίδιο υποκείμενο ενεργεί και συγχρόνως παθαίνει.

π.χ. Ίσοκράτης κάκιστον έλεγεν άρχοντα εΐναι τὸν άρχειν έαυτοῦ μὴ δυνάμενον.

π.χ. Τῶν φυγόντων οὐδεὶς έαυτοῦ κατηγορεΐ, αλλά τοῦ στρατηγοῦ καὶ τῶν πλησίον καὶ πάντων μάλλον.

Παραδείγματα κλίσης:

α' προσώπου				
	Ενικός αριθμός		Πληθυντικός αριθμός	
	αρσενικό	θηλυκό	αρσενικό	θηλυκό
Γενική	έμαυτοῦ	έμαυτῆς	ήμῶν αὐτῶν	ήμῶν αὐτῶν
Δοτική	έμαυτῷ	έμαυτῇ	ήμῖν αὐτοῖς	ήμῖν αὐταῖς
Αιτιατική	έμαυτὸν	έμαυτήν	ήμᾶς αὐτούς	ήμᾶς αὐτάς

β' προσώπου						
	Ενικός αριθμός			Πληθυντικός αριθμός		
	αρσενικό	θηλυκό		αρσενικό	θηλυκό	
Γενική	σεαυτοῦ	σεαυτῆς		ὕμῶν αὐτῶν	ὕμῶν αὐτῶν	
Δοτική	σεαυτῷ	σεαυτῇ		ὕμιν αὐτοῖς	ὕμιν αὐταῖς	
Αιτιατική	σεαυτὸν	σεαυτήν		ὕμᾱς αὐτοὺς	ὕμᾱς αὐτάς	

γ' προσώπου						
	Ενικός αριθμός			Πληθυντικός αριθμός		
	αρσενικό	θηλυκό	ουδέτερο	αρσενικό	θηλυκό	ουδέτερο
Γενική	ἐαυτοῦ	ἐαυτῆς	-	ἐαυτῶν ἢ σφῶν αὐτῶν	ἐαυτῶν ἢ σφῶν αὐτῶν	-
Δοτική	ἐαυτῷ	ἐαυτῇ	-	ἐαυτοῖς ἢ σφίσιν αὐτοῖς	ἐαυταῖς ἢ σφίσιν αὐταῖς	-
Αιτιατική	ἐαυτὸν	ἐαυτήν	ἐαυτὸ	ἐαυτοὺς ἢ σφᾶς αὐτοὺς	ἐαυτάς ἢ σφᾶς αὐτάς	ἐαυτὰ

Παρατηρήσεις:

1. Οι αυτοπαθητικές αντωνυμίες εξαιτίας της σημασίας τους συνηθίζονται μόνο στις πλάγιες πτώσεις.
2. Οι τύποι του β' και γ' προσώπου και συχνά συναιρούνται:
π.χ. σεαυτοῦ > σαυτοῦ, σεαυτῆς > σαυτῆς κ.λπ.
π.χ. Γνώθι **σαυτὸν**(= γνώρισε τον εαυτό σου).
Κρατεῖ δ' εἷς τὸν νόμον κεκτημένος αὐτὸς παρ' αὐτῷ.

6. Αλληλοπαθητική αντωνυμία

Αλληλοπαθητική ονομάζεται η αντωνυμία που φανερώνει ότι δύο ή περισσότερα πρόσωπα ενεργούν και παθαίνουν αμοιβαία.
π.χ. Ἄρ' οὐ διδάσκομέν τι ἀλλήλους;
Λόγω του ότι αναφέρεται σε δύο ή περισσότερα πρόσωπα δεν έχει ενικό αριθμό, έχει μόνο δυϊκό και πληθυντικό αριθμό. Δε συνηθίζεται στην ονομαστική αλλά μόνο στις πλάγιες πτώσεις. Έχει τρία γένη και κλίνεται όπως τα τρικατάληκτα επίθετα της β' κλίσης.

	Πληθυντικός αριθμός		
	αρσενικό	θηλυκό	ουδέτερο
Γενική	ἀλλήλων	ἀλλήλων	ἀλλήλων
Δοτική	ἀλλήλοις	ἀλλήλαις	ἀλλήλοις
Αιτιατική	ἀλλήλους	ἀλλήλας	ἄλληλα

7. Ερωτηματικές αντωνυμίες

Ερωτηματικές ονομάζονται οι αντωνυμίες που εισάγουν ερωτήσεις και είναι οι εξής:

1. τίς, τί (= ποιος;),
2. πότερος, ποτέρα, πότερον (= ποιος από τους δύο;),
3. πόσος, πόση, πόσον
4. ποῖος, ποία, ποῖον (= τι λογής, τι είδους;),
5. πηλίκος, πηλίκη, πηλίκον (= πόσο μεγάλος; ποιας ηλικίας;),
6. ποδαπός, ποδαπή, ποδαπὸν (= από ποιον τόπο;),
7. πόστος, πόστη, πόστον (= τι θέση έχει σε μια αριθμητική σειρά πβ. δεύτερος, τρίτος κ.λπ.),
8. ποσταῖος, ποσταία, ποσταῖον (= σε πόσες μέρες;- πβ. τριταῖος, τεταρταῖος κ.λπ.).

Όλες οι ερωτηματικές αντωνυμίες είναι τρικατάληκτες και κλίνονται όπως τα τρικατάληκτα δευτερόκλιτα επίθετα σε **-ος, -η, -ον**, εκτός από την αντωνυμία **τίς, τί** που είναι τριγενής και δικατάληκτη και κλίνεται κατά τη γ' κλίση ως εξής:
τίς, τι

	Ενικός αριθμός		Πληθυντικός αριθμός	
	αρσενικό / θηλυκό	ουδέτερο	αρσενικό / θηλυκό	ουδέτερο
Ονομαστική	τίς	τί	τίνες	τίνα
Γενική	τίνος ή τοῦ	τίνος ή τοῦ	τίνων	τίνων
Δοτική	τίνι ή τῷ	τίνι ή τῷ	τίσι(ν)	τίσι(ν)
Αιτιατική	τίνα	τί	τίνας	τίνα

8. Αόριστες αντωνυμίες

Αόριστες ονομάζονται οι αντωνυμίες που φανερώνουν κάτι αόριστο, που δεν μπορεί κανείς ή δε θέλει να το ονομάσει. Οι αόριστες αντωνυμίες είναι οι εξής:

1. **τις, τι** (= κάποιος),
2. **ό δεῖνα, ή δεῖνα, τὸ δεῖνα**,
3. **ἐνιοι, ἐνιοι, ἐνια** (= μερικοί).

Η αντωνυμία **τις, τι** κλίνεται με τον ακόλουθο τρόπο:

	Ενικός αριθμός		Πληθυντικός αριθμός	
	αρσενικό / θηλυκό	ουδέτερο	αρσενικό / θηλυκό	ουδέτερο
Ονομαστική	τις	τι	τινές	τινὰ ή ἄττα
Γενική	τινὸς ή του	τινὸς ή του	τινῶν	τινῶν
Δοτική	τινὶ ή τῷ	τινὶ ή τῷ	τισὶ(ν)	τισὶ(ν)
Αιτιατική	τινὰ	τι	τινάς	τινὰ ή ἄττα

Παρατηρήσεις:

1. Η αντωνυμία **τις, τι** είναι τριγενής και δικατάληκτη, κλίνεται κατά την τρίτη κλίση, τονίζεται σε όλες τις πτώσεις στη λήγουσα, έχει άτονους τους δεύτερους τύπους στον ενικό και διπλούς τύπους στην ονομαστική και αιτιατική πληθυντικού του ουδετέρου.
2. Η αντωνυμία **δεῖνα** δεν έχει εύχρηστο πληθυντικό και κλίνεται ή κατά την τρίτη κλίση (**δεῖνα, δεῖνος, δεῖνι** κ.λπ.) ή μένει άκλιτη.
3. Η αντωνυμία **ἐνιοι, ἐνιοι, ἐνια** απαντά μόνο στον πληθυντικό και κλίνεται σαν τρικατάληκτο δευτερόκλιτο επίθετο.

Στις αόριστες αντωνυμίες ανήκουν και μερικά επίθετα που λέγονται **επιμεριστικές αντωνυμίες**, οι οποίες ονομάζονται έτσι

διότι δηλώνουν επιμερισμό από ένα σύνολο δύο ή περισσότερων ουσιαστικών. Αυτές είναι οι εξής:

1. πᾶς, πᾶσα, πᾶν (= καθένας χωρίς καμία εξαίρεση),
2. ἕκαστος, ἑκάστη, ἕκαστον (= καθένας),
3. ἄλλος, ἄλλη, ἄλλο,
4. οὐδείς, οὐδεμία, οὐδέν – μηδείς, μηδεμία, μηδέν (= κανείς),
5. ἀμφοτέροι, ἀμφοτέραι, ἀμφοτέρα (= και οι δύο μαζί),
6. ἑκάτερος, ἑκατέρα, ἑκάτερον (= καθένας από τους δύο),
7. ἕτερος, ἑτέρα, ἕτερον (= ἄλλος, χρησιμοποιείται όταν έχουμε δύο ουσιαστικά),
8. οὐδέτερος, οὐδετέρα, οὐδέτερον – μηδέτερος, μηδετέρα, μηδέτερον (= ούτε ο ένας ούτε ο ἄλλος),
9. ποσός, ποσή, ποσόν (= κάμποσος),
10. ποιός, ποιά, ποιόν (= κάποιας λογής),
11. ἄλλοδαπός, ἄλλοδαπή, ἄλλοδαπὸν (= από ἄλλο τόπο).

Παράδειγμα κλίσης:

οὐδείς, οὐδεμία, οὐδέν

	Ενικός αριθμός			Πληθυντικός αριθμός
	αρσενικό	θηλυκό	ουδέτερο	
Ονομαστική	οὐδείς	οὐδεμία	οὐδέν	οὐδένες
Γενική	οὐδενός	οὐδεμιᾶς	οὐδενός	οὐδένων
Δοτική	οὐδενὶ	οὐδεμιᾷ	οὐδενὶ	οὐδέσι(ν)
Αιτιατική	οὐδένα	οὐδεμίαν	οὐδέν	οὐδένας

Παρατηρήσεις:

1. Οι αντωνυμίες οὐδείς και μηδείς κλίνονται όπως το αριθμητικό εἷς, μία, ἓν, αλλά στο αρσενικό γένος έχουν και πληθυντικό αριθμό: οὐδένες, μηδένες.
2. Όλες οι επιμεριστικές αντωνυμίες εκτός από το πᾶς, πᾶσα πᾶσα, πᾶν – οὐδείς, οὐδεμία, οὐδέν και μηδείς, μηδεμία, μηδέν, κλίνονται όπως τα τρικατάληκτα δευτερόκλιτα επίθετα.
3. Η αντωνυμία πᾶς, πᾶσα, πᾶν χρησιμεύει και ως επίθετο: π.χ. πᾶσα ἡ πόλις (= ολόκληρη η πόλη).

9. Αναφορικές αντωνυμίες

Αναφορικές ονομάζονται οι αντωνυμίες με τις οποίες μια πρόταση αναφέρεται σε λέξη άλλης πρότασης ή σε όλο το περιεχόμενο της πρότασης αυτής.

Οι αναφορικές αντωνυμίες είναι οι εξής:

1. ὅς, ἥ, ὃ (= ο οποίος),
2. ὅσπερ, ἥπερ, ὅπερ (= αυτός ακριβώς που),
3. στίς, ἥτις, ὅ,τι (= όποιος),
4. ὁπότερος, ὁποτέρω, ὁπότερον (= όποιος από τους δύο),
5. ὅσος, ὅση, ὅσον,
6. ὁπόσος, ὁπόση, ὁπόσον (= όσος),
7. οἷος, οἷα, οἷον (= τέτοιος),
8. ὁποῖος, ὁποία, ὁποῖον (= όποιας λογής),
9. ἡλίκος, ἡλίκη, ἡλίκον (= όσο μεγάλος),
10. ὀπηλίκος, ὀπηλίκη, ὀπηλίκον (= όσο μεγάλος),
11. ὀποδαπός, ὀποδαπή, ὀποδαπὸν (= από ποιον τόπο, σε πλάγια ερώτηση).

Η αντωνυμία **ὅστις, ἥτις, ὅ,τι** κλίνεται με τον ακόλουθο τρόπο:

Ενικός αριθμός			
	αρσενικό	θηλυκό	ουδέτερο
Ονομαστική	ὅστις	ἥτις	ὅ,τι
Γενική	οὗτινος και ὅτου	ἧστινος	οὗτινος και ὅτου
Δοτική	ᾧτινι και ὅτῳ	ἧτινι	ᾧτινι και ὅτῳ
Αιτιατική	ὄντινα	ἥντινα	ὅ,τι
Πληθυντικός αριθμός			
	αρσενικό	θηλυκό	ουδέτερο
Ονομαστική	οἵτινες	αἵτινες	ἅτινα ή ἅττα
Γενική	ᾧντινων	ᾧντινων	ᾧντινων
Δοτική	οἷστισι(ν)	αἷστισι(ν)	οἷστισι(ν)
Αιτιατική	οὓστινας	ἄστινας	ἅτινα ή ἅττα

Παρατήρηση:

Οι αναφορικές αντωνυμίες κλίνονται σαν τα τρικατάληκτα επίθετα της β' κλίσης. Η αναφορική αντωνυμία **ὅστις, ἥτις, ὅ,τι** σχηματίζεται από την αναφορική αντωνυμία ὅς, ἥ, ὁ και την αόριστη αντωνυμία τὶς, τί. Κλίνεται ως προς τα δύο μέρη της και διατηρεῖ τον τόνο του α' συνθετικού.

Η **ὅσπερ, ἥπερ, ὅπερ** κλίνεται με τον ακόλουθο τρόπο:

Ενικός αριθμός			
	αρσενικό	θηλυκό	ουδέτερο
Ονομαστική	ὅσπερ	ἥπερ	ὅπερ
Γενική	οὗπερ	ἧσπερ	οὗπερ
Δοτική	ῶπερ	ῆπερ	ῶπερ
Αιτιατική	ὄνπερ	ῆνπερ	ὅπερ
Πληθυντικός αριθμός			
	αρσενικό	θηλυκό	ουδέτερο
Ονομαστική	οἷπερ	αἷπερ	ἄπερ
Γενική	ῶνπερ	ῶνπερ	ῶνπερ
Δοτική	οἷσπερ	αἷσπερ	οἷσπερ
Αιτιατική	οὖσπερ	ἄσπερ	ἄπερ

Παρατήρηση:

α) Η αντωνυμία **ὅσπερ, ἥπερ, ὅπερ** σχηματίζεται από την αντωνυμία **ὅς, ἥ, ὃ** και το άκλιτο εγκλιτικό μόριο **πέρ** (= ακριβώς). Κλίνεται και τονίζεται μόνο το **α'** συνθετικό.

Για τη μελέτη όλων των αντωνυμιών βλέπε τη Γραμματική της Αρχαίας Ελληνικής, σελ. 136 έως 146.